

הזרוע והלהיים

דאתו לידיה בטבלייהו (שבאו הפירות בתחילה לידיו של הכהן בטבלטס). **וקסבר האי תנא** (וסבור תנא זה) כי **מתנות שלא הורמו – כמי שהורמו דמיין** [הן נחשבות]. ולכך זכה בהם הכהן מן ההפקר (שהרי קדם לכל כהן אחר בתפיסתן), ומסירתם לכהן, אף שהם עדיין בטבלם, נחשבת כ"משעת הרמה", ולכך חייב בעל הבית על

אכילתם. ומציעים עוד בכירור דברי רב חסדא, **תא שמע** [בוא ושמע] ממה ששינינו: **הרי שאנסו אנשי בית המלך את הבעלים למסור להם את גרנו** (ערימת התבואה), **אם** היה זה בפרעון **חובו**, שהיה חייב להם סכום כסף מוגדר שנוקף עליו כחוב – הריהו **חייב לעשר** מתבואות אחרות שיש לו, כשיעור המעשרות שהיה מפריש מהתבואה שנלקחה ממנו. שהרי כבר נתחייב בהפרשת מעשרותיה, וכאלו מכרה לאחר. ואולם **אם באנפרות** [בשרידות] נלקחה ממנו התבואה בידי אנשי בית המלך – הריהו **פטור מלעשר**. ומתוך שחייב לשלם לכהן את

מעשרות תבואה שנלקחה ממנו בפרעון חובו, נלמד שהרי זה ממון שיש לו תובעים (שאיוליי היה צריך לשלם בעל כרחו, לא היה צריך להפריש תבואה ממקום אחר), ושלא כשיטת רב חסדא! ודוחים: **שאני התם** [שונה ם] הדין, משום שנמצא **דקא משתרשי ליה** [שהוא מרויח לו] בזה שנלקחה ממנו התבואה בחובו, שמעתה אין הוא צריך להפריש ממנה מעשרות שהתחייב כבר בהם. לכך אמרה דברייאא להפריש מעשרות ממקום אחר, ולא משום שהוא נתבע על ידי הכהנים לשלם להם. ומציעים עוד: **תא שמע** [בוא ושמע] ממה ששינינו: **אמר לו ישראל לטבח "מכור לי בני מעיה של פרה"** מסויימת, והיה **בהן בתוך המעיים מתנות כהונה** (קיבה) **שלא ניתנו לכהן** – הקונה הוא **שנותנן** את המתנות **לכהן**, והטבח **אינו מנכה** לו בשל כך **מן הדמים** ששילם עבור בני המעיים, שכן ידע הקונה שהקיבה נמצאת בבני המעיים ואינה בכלל המכירה. ואולם אם לקח (קנה) **הימנו** (ממנו) **במשקל, במשקל**, ששילם עבור משקל מסויים של בני מעיים – **הקונה אמנם נותנן לכהן** את מתנותיו, ואולם הטבח **מנכה** לו את משקל הקיבה **מן הדמים** שקיבל. ומעתה יש לשאול: **אמאי** [מדוע] נדרש הקונה לתת את הקיבה לכהן, **ליהוי** [יחא] נחשב הטבח שמכר בני מעיה של פרה עם הקיבה שבהם, **כמוזיק מתנות כהונה או שאכלן**, שלשיטת רב חסדא הריהו פטור מלשלם. ושלא כשיטת רב חסדא! ודוחים: **שאני התם** [שונה ם] הדין, שהקונה חייב לתת את מתנות הכהונה שבידו משום **דאיתנהו בעיניהו** [שהן נמצאות בעיניו]. שלא נאכלו או אברדו]. ורב חסדא דיבר באופן שאינן בעיני. ומציעים עוד: **תא שמע** [בוא ושמע] רביה נוספת לענין דברי רב חסדא, ממה ששינינו: **תשעה דברים הם נכסי כהן**:

היינו, דאתו ליד כהן בטבלייהו, וקסבר האי תנא: מתנות שלא הורמו לאו כמי ניחא טפי דהוי לשון "הרמה" דוקא! ויש לומר: דאי הוה מוקי לה חכי, אז לא היה חדוש הדיוק כלל "הא משעת הרמה ואילך משלם", דהא פשיטא דמשלם, כיון דאתו ליד כהן והורמו. אבל השתא עיקר הברייתא משמיענו דמוזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור, ודיוקא קא משמע לן דאף על גב דאתו לידיה בטבלייהו – חייב, דכמי שהורמו דמיין.

שאני התם דקא משתרשי ליה – בדמקום זה הניח לו המלך שאר ממונו. ואם תאמר: מתנות כהונה, כשאכלם משתרשי ליה, שבמקום זה לא אכל דבר אחר, ואמאי פטור? ויש לומר: דלא דמי לאנסו בית המלך גרנו, דתחתיהן לא לקח משלו. אבל באכלו, אפשר דלא משתרשי ליה, שהיה מתענה.

כחי גרסינן בפירוש רבינו חננאל שבעה נכסי כהן – ולא חשיב הכא כל עשרים וארבע מתנות כהונה דחשיב לקמן בפירקין (קלג,ב), דלא חשיב הכא אלא הנך דאסורים לזרים והם ממון כהן. והא דחשיב מתנות, אף על פי שמותרות לזרים – משום דטבלי, ודמו לתרומה, כדאמר לקמן (קלג,ב): אף על גב דלית הלכתא חכי, היינו דלא הוי כאוכל טבלים, אבל מכל מקום איסורא איכא לאכול מבתמה שלא הורמה מתנותיה. אי נמי: לא חשיב אלא מידי דבר אכילה. והא דלא חשיב בכור – משום דאכתי לאו בר אכילה הוא, שצריך שחיטה.

עיונים

דאתו לידיה בטבלייהו רשיי הציע לפרש שנמסרו הפירות לכהן, כשנתנו לו בעודם בטבלם: באופן שנמסרו לו כפקדון, ולשיטת התנא הסבור שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו הן נחשבות, זכה הכהן במתנות אלה בעת שנמסרו לידו, שהרי הן הפקר, והוא הראשון שזכה בהן כיון שהן תחת ידיו (מהרי"ץ חיות מפרי"ח, וראה רש"ש). ועוד הציע רש"י לפרש שמדובר באופן שמסרם לו הבעלים על מנת שיזכה בתרומה שבהם. ויש לבעלים זכות להחליט למי ימסור את מתנותיו, והוא מוסר את הפירות לכהן זה דווקא, כדי שיזכה כהן זה בחלק התרומה שבהם.

וקסבר האי תנא מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין יש שכתבו כי לשיטה הסבורה שמתנות שלא הורמו הריהן נחשבות כמורמות, מה שנאמר בדברי הברייתא "משעת הרמה" הכוונה היא לשעת מסירת הפירות לכהן. שנחשבת מסירת הפירות כמי שבאו התרומות שבהם ליד הכהן (תוס').

ויש שכתבו (וכפשטום של דברי הברייתא) שגזירת הכתוב היא, מהכתוב "ולא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו" – שאין לכהן בהם אלא משעת הרמה ואילך, שגם לאחר שבאו הפירות ליד הכהן בעודם בטבלם, אין האוכלם חייב לשלם אלא לאחר הרמת המתנות: שרק אז הוברר חלק הכהן, אבל קודם שהורמו המתנות – פטור האוכלם מלשלם עליהם (שטמ"ק בשם הרא"ש, וכן פירש באבי עזרי שיטת הרמב"ם). ובעטם הדבר הוסיפו כי אף שמתנות שעדיין לא הורמו נחשבות כמי שהורמו כבר – הרי זה רק לענין הזכות הממונית במתנות. אבל לא חל שם "תרומות ומעשרות" על הפירות הללו עד שעת הרמה. ומכיון שלא ניתנת לכהנים זכות ממונית אלא ב"תרומה", וכל עוד לא הורמו – אין כאן "תרומה". לכך האוכל ממנו לפני שהורמו המתנות הריהו פטור, ככל ממון שאין לו תובעים (יוסי'ד, אבי עזרי').

הרי שאנסו בית המלך גרנו אם בחובו כתבו אחרונים כי חל חיוב הפרשת מעשרות דווקא בפרעון מס שהוא כעין מס גולגולת (המוטל על כל אדם) או מס המוטל על רכישו של האדם (והוא הנקרא בתלמוד "כרגא"), ואולם במס המוטל על רווחיו של האדם – מס זה מתנכה מן הרווח, ואין הוא חייב לעשר עליו. והעירו שכן הדין גם לענין "מעשר כספים" שהם כמס המוטל על הכנסותיו של אדם והוא מנוכה מהרווח, ואין הוא מחשב את הסכום הכולל לעשר עליו מעשר כספים (אגי"מ).

בחובו חייב לעשר והריהו מפריש את תרומותיו הללו ממקום אחר (רש"י, וכן עולה מדברי הרמב"ם הלכות מעשר פ"ו ה"ז). שהרי זה חוב ממוני המוטל עליו לפורעו לאחר

מסורת הש"ס

- יענין חולין קלב, (שם נסמן).
- גיטין מד,א.
- בי"ק קטו,א. חולין קלב,א. קלח,א.

גדסות

של פרה והיה בהן מתנות כהונה בכתי"מ: **של פרה זו והיו בהן מתנות כהן הן**.

אמאי ליהוי כמוזיק מתנות כהונה או שאכלן שאני התם דאיתנהו יש כתי"י שחסרות בהם מלים אלה.

תשעה נכסי כהן בכתי"מ: **תשעה נכסי כהן הן** ויש בכתי"י: **שבעה נכסי כהן הן** ואלו הן.

לשון

אנפרות

המלה היא כנראה תבנית עברית של המלה היוונית ἀναφορά (אנאפורה) במשמעות של – החרמת נכסים. ולפי עניינה – החרמת נכסים על ידי מושל תקיף שלא מחמת חוב.

דמאי

מלה זו משמעה תבואה או פירות החייבים בהפרשת תרומות ומעשרות, ואין זה ברור אם אמנם הופרשו מהם התרומות והמעשרות. ועיקר שימושה מתייחס לתבואה ופירות הבאים מידי עם הארץ, שכן בדקו חכמים ומצאו כי חלק מעמי הארץ אינם נוהרים בהפרשת תרומות ומעשרות כראוי. ולכך קבעו חכמים שמפני הספק יש לחזור ולעשר את התבואה הזו. בפירוש המלה דמאי נאמרו הסברים רבים: יש שאמרו שהריהי צירופן של שתי מלים ארמיות: דא מאי (=זה, מהו) המציינות את הספק שבפירות הללו. ויש שאמרו שהריהי נגזרת מן המלה העברית דמע (ובחילופין המצויים בין האותיות ע א,') שמשמעה: תעריבת. שאף הפירות האלו מעורבים הם, שספק יש בהם. ועוד אמרו שהיא מן הלשון העברית דמה, שמדמים וחושבים אם הוצאו מהם התרומות והמעשרות אם לאו. ואחרים אמרו שהיא מלשון מאה, שהודאות היחידה היא שהופרשה מהם התרומה הגדולה, שהיא אחד ממאה שבהם. ויש שאמרו שהיא מן היוונית ἄμωτος (דמוס), שמשמעה – עם, המון רב. ואף תבואה זו היא של המון העם, עמי הארץ.

הולין

קלא ע"א

דאתו לידיה – לכהן. **בטבלייהו** – שהופקד הטבל אללו. **כמי שהורמו דמיין** – זכה נהם מן ההפקר, שהרי קדם. **לישנא אחרניא**: שמסר לו את הטבל לזכות בתרומה שזו. **אם בחובו** – שהיה חייב לו דבר קלוז ממוון. **חייב לעשר** – ממקום אחר ולימן לכהן, שהרי הוא כמוכר. **ואם באנפרות** – נהפסק, ועל חנם – פטור מלעשר. קמני מיהת

"א"ס צמוז, חייב לעשר" – אלמא יש לו תוצעין. דאי לאו דינא הוא שישלם לו על כרחו, מאי חיוב מנ"ה איכא? הא לא פש גציה מידי! שאני התם דקא משתרשי ליה – התם לאו צהול"א צדיינין תנן צה, אל"א חיובא צעלמ"א, כשא"ר חיובי מעשרות. חיובא ודאי איכא עליה, "דהא משתרשי ליה" – כלומר, משתכר הוא צה, שהרי היה לריך לפרוע מעות. אמר ליה – לעצמ. מכור לי בני מעיה – בני מעיה של פרה זו. והיו בהן מתנות – הקצה. נותנן – לוקח זה לכהן. ואיך – המוכר מנכה לו ללוקח מן הדמים, שהרי היה יודע הלווקח שהמתנות שם, וזה לא מכר לו הקצה. לקח הימנו במשקל – הליטרא כך

וקך, ושקל לו הקצה. נותנן לו – לוקח לכהן, שהרי הגזל אללו, ולריך להשיב. והטבח ינכה לו מן הדמים – על כרחו, שמכר דבר שאינו שלו. ואמאי – נותנן לכהן? ליהוי כמוזק כו'. תשעה נכסי כהן – לא ידעמי היכן שגויה. וצפסריס אינה כחוצה צגויה, ומו"א איני: חמש עשרה מתנות כהונה שכולן נכסי כהן לעשות צהן כל לרכוי – התרומה, ומתנות של חולין ושל קדשים, ומעשר של דמאי, והטלה, והצבוריס, ור"אשית הגז, ומתנות של חולין ושל קדשים, והקטן והחומש של גזל הגר, ושדה אחוזה, ושדה חרמים, וככור צעל מוס, ופדיון הבן, ופדיון פטר תמור. ונראה צעניי שכולן שגוים צה, וחשיב תרומה ומתומת מעשר והדמאי וחלה כדלא – דכולהו תרומה נינהו. וככור ופדיון הבן ופדיון פטר תמור כדלא, וקטן וחומש דגזל הגר כדא, וכולהו הבן מתנה לכהן הן. ולקמן צפירקין (קלג,ב) חשיב כל עשריס ורצנע מתנות כהונה. הגזול את הגר, ונשצע לו, ומת הגר, ואחר כך הודה ונשצע לשקר. דלמר רחמנא "ואס און לאיש גזול" וגו' – וכו' יש לך אדם צשרלל שאין לו גזוליס? אלא זהו גר שמת ואין לו יורשין, וכמיצ "האשם המושצ לה' לכהן", ומניא צפרק "הגזול" צצנא קמ"א [ק"א]: "האשס" – זה קרן, "המושצ" – זה חומש. דגצי נשצע לשקר צפקדון או צגזל כמיצ ציה חומש, צין צגזול צצירו צפרשת ויקרא, צין צגזל הגר צפרשת נשא.

תוספות

דאתו לידיה בטבלייהו וקסבר האי תנא מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין – ו"משעת הרמה ואילך" – היינו, מכי אתו לידיה אפילו בטבלייהו. ואם תאמר: אמאי לא משני דפטטא דברייאא דקתני "פטור מן התשלומין" –

שהורמו דמיין, ומשום הכי פטור, דאין לו לכהן אלא משעת הרמה ממש. והוה ניחא טפי דהוי לשון "הרמה" דוקא! ויש לומר: דאי הוה מוקי לה חכי, אז לא היה חדוש הדיוק כלל "הא משעת הרמה ואילך משלם", דהא פשיטא דמשלם, כיון דאתו ליד כהן והורמו. אבל השתא עיקר הברייתא משמיענו דמוזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור, ודיוקא קא משמע לן דאף על גב דאתו לידיה בטבלייהו – חייב, דכמי שהורמו דמיין.

שאני התם דקא משתרשי ליה – בדמקום זה הניח לו המלך שאר ממונו. ואם תאמר: מתנות כהונה, כשאכלם משתרשי ליה, שבמקום זה לא אכל דבר אחר, ואמאי פטור? ויש לומר: דלא דמי לאנסו בית המלך גרנו, דתחתיהן לא לקח משלו. אבל באכלו, אפשר דלא משתרשי ליה, שהיה מתענה.

כחי גרסינן בפירוש רבינו חננאל שבעה נכסי כהן – ולא חשיב הכא כל עשרים וארבע מתנות כהונה דחשיב לקמן בפירקין (קלג,ב), דלא חשיב הכא אלא הנך דאסורים לזרים והם ממון כהן. והא דחשיב מתנות, אף על פי שמותרות לזרים – משום דטבלי, ודמו לתרומה, כדאמר לקמן (קלג,ב): אף על גב דלית הלכתא חכי, היינו דלא הוי כאוכל טבלים, אבל מכל מקום איסורא איכא לאכול מבתמה שלא הורמה מתנותיה. אי נמי: לא חשיב אלא מידי דבר אכילה. והא דלא חשיב בכור – משום דאכתי לאו בר אכילה הוא, שצריך שחיטה.

משבט הכהנים. והעירו אחרונים כי יתכן חובו זה הוא מדברי חכמים, שחייבו את המוכר לגבוי את פירותיו החייבים במעשרות וכן את החייב לבית המלכות והריהו נהנה בפרעון חובו מפירותיו החייבים במעשרות כאשר הם נלקחים ממנו (הגם שהיה הדבר בעל כרחו). שכן לא מצאנו בתורה חוב נתינה לשבט הכהנים אלא משעה שהפריש את תרומותיו ומעשרותיו. ועוד: שהרי הפירות שנלקחו ממנו אינם עוד שלו (שהרי כבר התייאש מהם), ואף אינם ברשותו, ואינם חייבים אם כן במעשר מוין תורה. ואולם חכמים חיובוהו לעשר, שהעמידו את הפירות כאילו הם עדיין ברשותו. והוסיפו כי יש לחזור ולעשר את המעשר הזה המוצא ממקום אחר, שהרי מעיקרו של דין אין זה מעשר ממש אלא חולין החייבים במעשרות (חזו"א).

ויש אחרונים שכתבו כי חל המעשר על הפירות שאינם ברשותו, שניתן להחיל קדושת הגוף על דבר שאינו ברשותו (אבי עזרי, שלדעתו הפירות הללו עדיין שלו אלא שאינם ברשותו, ושלא כשיטה הסבורה שאין הפירות שלו כיון שהתייאש מהם). ועוד יש שכתבו שכונת הלשון "חייב לעשר" הינה – לפני שנותן לבית המלך את הפירות הנלקחים ממנו בעל כרחו, ואולם העירו כי אין זו שיטת התוס' והרי"ן (חזו"א).

שאני התם דקא משתרשי ליה שאין משמע הלשון השנויה בברייתא "חייב לעשר" שהמעשרות נתבעים ממנו בבית דין ובית דין מורה לו להפרישם, אלא שהרי זה כשאר חיובי תרומות ומעשרות שאדם חייב להפריש מתבואתו ופירותיו (רש"י). ושאלו ראשונים: מדוע האוכל מתנות כהונה לא נחשב לו הדבר גם כמי שנהנה ממתנות כהונה, שהרי אלמלא אבל מן המתנות היה צריך לאכול משאר דברים שיש לו! ומעתה מדוע פטור רב חסדא (אף שכאמור אין זה חוב הנתבע בבית דין, מכל מקום הריהו חייב בדבר כשאר חיובי תרומות ומעשרות. ועמוד ויפריש אותם ממקום אחר!) והשיבו שאינה דומה אכילה לפרעון חוב. שכן בפרעון חוב הרי זו הנאה ממשית – שמעתה שוב אינו צריך לשלם את חובו, ולא יילקח ממנו משהו אחר. ואילו באכילה אין זו הנאה ממשית – שהרי אפשר שבמקום אכילה זו, לא היה אוכל דבר אחר, אלא מתענה (תוס').

ונמצא לשיטה זו שאם עמד אדם ומכר מתנות כהונה וקבל כסף בתמורתם – אף לדעת רב חסדא הריהו חייב לשלם, שהרי ודאי נהנה במכירתו, שכן נותוסף לו ממון בכך (וכן מביאר בתוס' להלן קל"א ד"ה דמו). ואולם הרמב"ם (הלכות ביכורים פ"ט הי"ד) כתב במפורש שהמוכר מתנות כהונה פטור (וכן בשו"ע י"ד סי' סא, סע' לא).

למה אמרו – למאי הלכתא? וספר תורה – אף על פי שאינו לאכילה, ולא לדבר שיצא לידי אכילה. ולפי מגמגם: למאי מנייה, הואיל ומנא דאפילו נהמה טמאה לוקח מהן? חטיף מתנתא – כשהיו המינוקות מוליכין הזרוע והלחיים והקנה לכהן, חוטפם מידיהם. לא מסתייה – לא די דכשהוא שומט את נהמתו

מסורת הש"ס
ד. משנה בכורים פ"ג מ"ב.
ה. תוספתא פאה פ"ב, יג. ילק"ש תורה תרה.
ו. ספרי פכ"ד, כ. ירושלמי פאה פ"ה ח"ב. ילק"ש תורה תרה.
ז. ירושלמי פאה פ"ז ח"א.
ח. מדרש תנאים לדברים פכ"ד, כ. ילק"ש תורה תרה.

תְּרוּמָה, וְתְרוּמַת מַעֲשֶׂר, וְחֶלֶה, רֵאשִׁית הַגֶּזֶז, וּמִתְּנוֹת, וְהַדְּמָאִי, וְהַבְּכוּרִים, וְהַקֶּרֶן, וְהַחֹמֶשׁ. לְמַאי? לְאוּ לְהוֹצִיאַן בְּדִיּוּנֵין?! – לֹא, לְכַדְתַּנּוּן: יִלְמָה אֲמָרוּ נְכִסֵּי כֹהֵן – שְׁקוּנָה בְּהֵן עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה, וּבְעֵל חוֹב נוֹטְלָן בְּחוּבוֹ, וְאִשָּׁה בְּכַתּוּבָתָהּ, וְסֵפֶר תּוֹרָה.

גרסות

וחלה ראשית הגז ומתנות והדמאי והבכורים והקרן והחומש בכתי"מ: וחלה ומתנות והבכורים וראשית הגז ועורות קדשים ושדה אחוזה ושדה חרמים ובכור בעל מום ופדיון הבן ופדיון פטר חמור והקרן והחומש של גזו הגר. לכדתנן למה בכתי"מ: לכדתניא למה אמרו יש בכתי"מ: מפני מה נכסי כהן שקונה יש בכתי"מ: בכורים נכסי כהן שקונה. שקונה יש בכתי"מ: מפני שהכהן קונה בהן ובמשניות: שהוא קונה מהם.

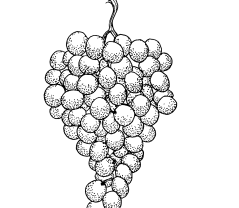
עבדים וקרקעות ובהמה טמאה ובעל חוב נוטלן בחובו ואשה בכתובתה וספר תורה בכתי"מ: עבדים ושפחות ובהמה טמאה ובעל חוב נוטלן בחובו ואשה בכתובתה ולוקח בהן ס"ת.

דהוה חטף מתנתא אתו אמרו ליה לרב אמר להו לא מסתייה דלא שקלינן מיניה אלא מיחטף נמי חטיף יש בכתי"מ: דקא חטיף מתנות אתו אמרו ליה לרב אמר להו לא מסתייה דלא שקלי מיניה אלא מיחטף נמי קא חטיף.

אי איקרו עם בכתי"מ: אי איקרו עם הארץ. ראה המשך גרסות בהשלמות.

העולם

העוללות הינן אשכולות ענבים שאינן שלמות (והמפרשים הסבירו כי נגזרה מלה זו מן המלה "עולל" שמשמעה: ילד קטן, זה שאינו איש בוגר). ובהגדרה ההלכתית (יעוין ירושלמי פאה פ"ז ח"ד) העוללות הן האשכולות ששיאן להם לא כתף (ענבים ברוחבם), "ולא נטף". אכן המפרשים לא הגיעו לכלל הסכמה מהו הנטף, ויש שאמרו שהכוונה לענבים התלולים בסוף האשכול ונראים כנוטפים מתחתיו.

אשכול שלם שיש לו כתף ונטף

נטף בלא כתף

כתף בלי נטף

א מסופר: ההוא ליזאה דהוה חטף מתנתא (לוי אהז שהיה

חוטף מתנות כהונה, זרוע לחיים וקיבה) מידיהם של ילדים שהיו מוליכים את מתנות אביהם לכהן. אתו [בא] אמרו ליה [ל] לרב שכך נוהג אותו לוי. אמר להו [להם]: לא מסתייה [לא די] שכאשר הוא שוחט את בהמתו דלא שקלינן מיניה [שאי] אנו לוקחים ממנו מתנות כהונה, אלא הוא מיחטף נמי חטיף [לחטוף גם כן חוטף] מתנות הנשלחות לכהן?! ושואלים: ולדעת רב, אי איקרו [אם הלויים נקראים] "עם" – משקל נמי לשקול מיניהו [שיקחו גם כן מהם] זרוע לחיים וקיבה, שהריהם בכלל הנאמר במצוות נתינת זרוע לחיים וקיבה "מאת העם מאת זוכחי הובח" (דברים יח, ג). ואי לא איקרו [אם לא נקראים] הלויים "עם" – רחמנא פטריניהו [התורה פטרה אותם], ואין אנו עושים להם טובה אם איננו לוקחים מהם מתנות זרוע לחיים וקיבה! ומשיבים: מספקא ליה אי איקרו [מסופק היה לו לרב אם נקראים] הלויים "עם". אי לא איקרו [וא לא נקראים] "עם" ומשום הספק פטר את הלויים מלתת מתנות לכהן, שהרי כלל הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ובענין זה מסופר: יתיב רב פפא וקאמר לה להא שמעתא [ואמר את ההלכה הזו] של רב. איתיביה [הקשה לו] רב אידי בר אבין לרב פפא ממה ששינו, ארבע מתנות עניים הן שבפירות הכרם, ואלו הן הפרט (גרגרי ענבים מועטים הנושרים מן האשכול בזמן הבציר), והעוללות (אשכולות ענבים שאינם שלמים), והשכחה (אשכולות ענבים הנשכחים בכרם), והפאה (מעט אשכולות בקצה הכרם). ושלוש מתנות עניים הן שבתבואה: הלקט (שיבולים הנושרות בזמן הקצירה) והשכחה, והפאה. שנים מתנות עניים הן שבפירות האילן: השכחה, והפאה. כולן אין בהם טובת הנאה לבעלים, שאין לבעלים זכות בהם, אפילו זכות לחלק אותם לאדם מסויים, וכל הקודם זוכה בהן, הריהו שלו. ואפילו עניי שבישראל שיש לו כרם או שדה תבואה או אילן חייב לתת מתנות עניים בפירותיו, ואם אינו נותנן – בית דין מוציאין מידו. ואולם מעשר עני (המופרש מן הפרט (שלא כשאר מתנות עניים הניתנות בהיות הפירות בשדה) – יש בו שירצה. וכדומה לשאר מתנות עניים, אפילו עניי שבישראל אם אינו מפריש מפירותיו מידו. ואילו שאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקנה אינן כמתנות עניים, שאין מוציאין אותן מידו, ומפרטים את מקורן בכתובים: דכתיב [ושנאמר]: "וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם" (ויקרא יט, י) – שמצוה להניח את העוללות לעני ("לא תעולל"), וכן את הפרט ("ופרט... לא תלקט"). ועוד כתיב [נאמר]: "כי תבצור כרמך לא תעולל אחרוך לגר ליתום ולא למנה יהיה" (דברים כד, כא), אמר ר' לוי: "אחרוך" – זו רמז לשכחה, שעומר השכחה הוא זה שנשכח מאחוריו של הקוצר, ואילו זה שלפניו – אינו שכחה. ובאשר למקור מצות פאה שחייבים גם בה בפירות הכרם – גמר [למד] בגזירה שווה "אחרוך" "אחרוך" ממה שנאמר בזית, דכתיב [ושנאמר]: "כי תחבוט זיתך לא תפאר אחרוך לגר ליתום ולא למנה יהיה" (דברים שם, כ), ותנא דבי [ושנה] החכם של ביתן מדרשו של ר' ישמעאל בפירושו הלשון "לא תפאר": שלא תטול תפארתו ממנו אלא תשאיר פאה. ועוד שינוי בכריתא כי שלשה מתנות עניים הן שבתבואה, והן: הלקט, אורה ההלכה

ההוא ליזאה דהוה חטף מתנתא. אתו אמרו ליה לרב. אמר להו: לא מסתייה דלא שקלינן מיניה אלא מיחטף נמי חטיף? – ורב, אי איקרו "עם" – משקל נמי לשקול מיניהו. אי לא איקרו "עם" – רחמנא פטריניהו! – מספקא ליה אי איקרו "עם" אי לא איקרו "עם".

ב יתיב רב פפא וקאמר לה להא שמעתא. איתיביה רב אידי בר אבין לרב פפא, "ארבע מתנות עניים שבפנים: הפרט והעוללות והשכחה והפאה. ושלוש שבתבואה: הלקט והשכחה והפאה. שנים שבאילן: השכחה והפאה. כולן אין בהם טובת הנאה לבעלים, ואפילו עניי שבישראל מוציאין מידו. מעשר עני המתחלק בתוך ביתו יש בו טובת הנאה לבעלים, ואפילו עניי שבישראל מוציאין אותו מידו. ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקנה – אין מוציאין אותן מידו לא מכהן לכהן, ולא מלוי ללוי. ארבע מתנות שבפנים: הפרט והעוללות והשכחה והפאה, דכתיב: "וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט", וכתביב: "כי תבצור כרמך לא תעולל אחרוך", אמר רבי לוי: "אחרוך" – זו שכחה, פאה – גמר "אחרוך" "אחרוך" מזית, דכתיב: "כי תחבוט זיתך לא תפאר אחרוך", ותנא דבי רבי ישמעאל: "שלא תטול תפארתו ממנו. שלשה שבתבואה: הלקט,

לא לקחו, ובא עני ושאלו ממנו – אם ירצה, לא יתן לו. דקרי ליה לעיל "ממון שאין לו תובעין", ואם היה צריך ליתנו לתובעו – אם כן, הוי יש לו תובעין. גמר אחרוך אחרוך מזית – ואף על גב דאצטריכו למכתב, ולא הוי מופנה – גלוי מילתא בעלמא הוא, דכמו שיש בזה אחרוך פאה, הכי נמי יש בזה אחרוך פאה, ולא גזרה שוה ממש היא. אי נמי: מדכתיב שכחה בלשון "אחרוך", שמע מינה: לגזרה שוה אתא. וצריך עיון: למה לא גמרינן בגזרה שוה ד"אחרוך" דלהוי פרט בזית כמו בכרם? ונחי דלענין עוללות לא אפשר למילף באילן, דלא שייך ביה "איזוהו עוללות, כל שאין לו לא כתף ולא נטף".

התבואות והפירות בשנים השלישית והשישית לשנות השמיטה) המתחלק בתוך ביתו (שלא כשאר מתנות עניים הניתנות בהיות הפירות בשדה) – יש בו מעשר עני – בית הדין עומדים ומוציאין אותו מידו. ואילו שאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקנה אינן כמתנות עניים, שאין מוציאין אותן מידו, ומפרטים את מקורן בכתובים: דכתיב [ושנאמר]: "וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם" (ויקרא יט, י) – שמצוה להניח את העוללות לעני ("לא תעולל"), וכן את הפרט ("ופרט... לא תלקט"). ועוד כתיב [נאמר]: "כי תבצור כרמך לא תעולל אחרוך לגר ליתום ולא למנה יהיה" (דברים כד, כא), אמר ר' לוי: "אחרוך" – זו רמז לשכחה, שעומר השכחה הוא זה שנשכח מאחוריו של הקוצר, ואילו זה שלפניו – אינו שכחה. ובאשר למקור מצות פאה שחייבים גם בה בפירות הכרם – גמר [למד] בגזירה שווה "אחרוך" "אחרוך" ממה שנאמר בזית, דכתיב [ושנאמר]: "כי תחבוט זיתך לא תפאר אחרוך לגר ליתום ולא למנה יהיה" (דברים שם, כ), ותנא דבי [ושנה] החכם של ביתן מדרשו של ר' ישמעאל בפירושו הלשון "לא תפאר": שלא תטול תפארתו ממנו אלא תשאיר פאה. ועוד שינוי בכריתא כי שלשה מתנות עניים הן שבתבואה, והן: הלקט, אורה ההלכה

אורח ההלכה נכסי כהן שקונה בהן עבדים וקרקעות וכו' יכול הכהן למכור את מתנות הכהונה או ליתנן במתנה אפילו לגוי, שאין בהן קדושה כלל. כמשנה במעשר שני. (רמב"ם ספר זרעים הלכות בכורים פ"ט ה"ב. שריע יו"ד סא, יג.) ובכלל זה בכור בהמה טהורה שהוא בעל מום, בין שנולד במומו בין שנפל בו מום אחר שהיה תמים. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"א ה"ג.) ובזמן הזה יכול הכהן למכור את הבכור אפילו לישראל, כשהוא תמים חי, או בעל מום חי ושחוט. אבל אינו נמכר במקולין, ואינו נשקל בליטרא. ומכל מקום מותר לשקול בו מנה כנגד מנה, וכנגד כלי וקופיץ. (שריע שם שו, ח.) מספקא ליה אי איקרו עם אי לא איקרו עם לויים, ספק הוא אם הם חייבים במתנות כהונה, ולכן הריהם פטורים. ואם נטלן הכהן מידו – אין צריך להחזירם לו. וכתב הרמ"א שיש חולקים ולדעתם אפילו אם נטל הכהן את המתנות מיד הלוי, מוציאים מידו. (רמב"ם ספר זרעים שם ה"ח. שריע יו"ד סא, כג.)

הזרוע והלהיים

פרק עשירי

הוליוֹן

קלא ע"ב

והשכחה והפאה — כולוהו יליף לקמן. פרט — ענינם הנושרין נשעת נצירה. לקט — הנושר נשעת קצירה. שתיים באילן — לקמן יליף להו. אין בהן טובת הנאה לבעלים — אין צדס לתמן לכל מי שירלו, אלא כל הקודס זכה. ולקמיה מפרש טעמא. מוציאין את שלו מידו — אס היה לו כרס או מנזאה או אילן — כוספן אותו ליתן. אצל מעשר עני,

הואיל ומתחלק במוך הבית לאחר שהכניס מנזאמו לבית. יש בהן טובת הנאה לבעלים — שצדו לתמן לאיזה עני שירצה. וחצירו אומר לו "הילך סלע זה, ותן כל מעשרומך לקרובי עני". והיינו "טובת הנאה" — דבר מועט. ארבע מתנות — צרישא מפרש לה לכולה צרימא, והדר מוסיב תיזנתא. אחרין זו שכחה — שאינה אלא מאחריו, כמתן (פאה פרק ששי, משנה ד): שלפניו — אינו שכחה, שלאחריו — שכחה. זה הכלל: כל שהוא צ"גל תשוב" — שכחה, שאינו צ"גל תשוב" — אינו שכחה. פאה צכרס — גמר "אחרין" "אחרין" מוסיב דכתיב ציה "לא תפאר אחרין", ומנא דצי רבי ישמעאל: שלא מטול תפארמו הימנו. כלומר, לא מטול כל פארו, לשון (איוב לא) ויכלל מנזאמי תשרש", דמשמע עקירה, ולשון (דברים כה) "ויזבן קן" — נטל את זנבו, *אשפי"ר נלעו. והיינו, שלא מטול פאה. כולוהו עזיבה כתיבא בהו — שרין להניט שס נהפקר, ולא שיחלקס. הן דכתיב צהו "מעוז" — הרי עזיבה, והן נמי כתיב צהו "יהיה" — היינו עזיבה, דמשמע: צהוייתו יהא, דלא כתיבא צהו "נתינה". לא תלקט לעני ולגר וגו' — ומשמע: לא תלקט אני מזהיר לעני. נתינה כתיבא ביה — "ונתת ללוי לגר וליתום ולאלמנה" (שם כו). גמר לגר לגר מהתם — מ"ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר". מה להלן עני מוזדה — כדאמרין: להזייר עני על שלו. הא מלוי לכהן מוציאין — אלמא, דלויס איקרו "עס", ואמאי מוציאין אי מספקא ליה לרב אי איקרו "עס" אי לא? ומתרין כגון הזרוע ולא זרוע — כלומר, אשאר מתנות כהונה, שכן מננה לכהן. צו קאמר דמוציאין, ולא זרוע עצמה, דימא לא מיקרו עס. ומאי ניהו — דמוציאין אותו לכהן מעשר ראשון? ופריך: מעשר ראשון דלוי הוא — ואמאי מוציאין אותו מידו לתמו לכהן? אף לכהן — דנעשרים וארבעה מקומות נקראו כהנים "לויס". הלכך, אף על גב דנמעשר ראשון "לוי" כתיבא ציה — כהניס נמי משממע. וקמסייס מילמיה אימר דאמר כו'. בתר דקנסיניהו עזרא — צינמות (פג,ב) אמר: מפני מה קנסו לויס נמעשר? מפני שלא עלו צימי עזרא, דכתיב "ואצבינה צעס וצכניס ומצני לוי לא מנאמאי שס". אצל מקרא מפורש לא מנאמאי שקנסס, אצל דוגמא יש לדבר, שכמו צעזרא (נחמיה י) צסופו: "והיה הכהן צן אהרן עס הלויס נמעשר הלויס" — למדנו שלא האמינוס על תרומת מעשר, ולא היו מולקין לכהן מעשר צגור, אלא (דקנסיניהו) צפני כהניס.

תוספות

כגון זרוע ולא זרוע — דאי זרוע ממש, למה לי למימר "כגון"? לימא: ושאר מתנות כהונה הזרוע כו'. אלא מדקאמר "כגון" — לאו בזרוע מיירי אלא בדכותיה. דהיינו, מעשר ראשון. ואצטריך ליה למימר "כגון זרוע": דאי הוה אמר בהדיא מעשר ראשון — הוה אמינא: דהוא הדין מתנות כהונה. להכי תנא "כגון הזרוע", והכי קאמר: ושאר מתנות כהונה שהן דוגמת זרוע, כגון מעשר ראשון, מוציאין. אבל זרוע עצמה — לא, דמספקא לן כרב.

אין מוציאים מן הלוי כדי לתיתו לכהן, ואולם מדובר **לבתר דקנסיניהו** [לאחר שקנסס] **עזרא** את הלויים שלא יתנו להם מעשר ראשון, מפני שלא עלו לארץ ישראל.

עיונים טובת הנאה נחלקו ראשונים בהגדרתה המדוייקת של טובת הנאה זו. יש שאמרו שהכוונה להכרת הטובה שרוחש מקבל מתנות הכהונה והמעשרות לזה שבהר לתינתם דווקא לו (ריח פסחים מוב, ערוך, שטמ"ק נדרים לו,ב בשם רא"ם). ויש שאמרו שהכוונה היא לקבלת סכום מסויים (בדרך כלל סכום מועט) מידיו של אדם המעוניין שהמתנות תינתנה דווקא לכהן לוי ועניים מסויימים, ומוכן לשלם על כך (רש"י בסוגייתנו, וכן בפסחים שם, רבינו גרשום, תוס' נדרים שם, תערך). אכן נחלקו חכמים, אם נחשבת טובת הנאה כממון של בעל הבית, לעניינים שונים, כדוגמת חיוב הגונב אותם בתשלומי כפל, או לענין שיקדש בממון זה אשה (נדרים פג,ב) **להזייר עני על שלו** שאף שהוא עצמו עני, ורשאי לטול מתנות עניים משדות אחרים, הריהו חייב להניח מתנות לעניים מתבואתו ופירותיו בשדהו (רישב"א). ובהסבר הדרשה כתבו ראשונים שכן היה לכתוב לומר "ולקט קצירך לא תלקט תעזוב אותם לעני ולגר". שכן הוא דרך הכתוב. ובדומה לכך היה לו לומר: אל תלקט אלא תעזובם לעני. ומתוך שיניה הכתוב בלשונו ואמר "ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם" — הרי זה לומר שמצוה זו נוהגת אף בעני ובגר (ר"ן). והעירו אחרונים כי בסוגייתנו נדרש הכתוב לענין האיסור על העני ללקט לעצמו מתנות עניים מתוך שדהו, ואולם בסוגיה בגיטין (יב,א) למדים מכתוב זה שאסור לאדם אחר ללקט עבור עני, שכן המצוה היא על העני המלקט עבור עצמו. ואמרו כי שתי הדרשות נלמדות מכתוב זה (תרי"ט פאה פ"ה מ"ה).

הא **מלוי לכהן מוציאין** הסבירו אחרונים את דרך הדיוק, שמתוך שלא שנה הכתוב בלשון קצרה יותר, "אין מוציאין אותן לא מכהן ולא מלוי" במקום "אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי" — הרי זה בא להורות על דרך הדיוק כי מלוי לכהן מוציאים (תורת חיים).

כגון הזרוע ולא זרוע ומאי ניהו מעשר ראשון כתבו ראשונים שכן יש להבין את הברייתא לעצמה גם שלא כתירוץ לשאלה. שכן אם כונת דברי הברייתא לזרוע לחיים וקיבה ממש — ראי היה לה לומר "ושאר מתנות כהונה והזרוע לחיים וקיבה". ומתוך שנתנה הברייתא "כגון הזרוע לחיים והקיבה" הרי זה מורה שאין הכוונה לאלה ממש, אלא בדבר הדומה להם, והוא מעשר ראשון (תוס').

השכחה, והפאה, ומפרטים את מקורן בכתובים: **דכתיב** [שכן נאמר] **"ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקוצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם"** (ויקרא כג, כב) — הרי אלה מצוות פאה ולקט. ועוד נאמר **"כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב**

לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה" (דברים כד, יט) — הרי זו מצות שכחה. ועוד שנינו בכרייתא בענין מתנות עניים כי שנים הן שמצוותן באילן: **השכחה והפאה, דכתיב** [שכן נאמר] **"כי תחבוט זיתך לא תפאר אחרין לגר ליתום ולאלמנה יהיה"** (שם כד, כ), ותנא דבי [ושנה החכם של בית] מדרשו של ר' ישמעאל בפירוש הכתוב "לא תפאר": שלא מטול תפארמו ממנו, אלא הותר פאה בפירות האילן, והנאמר "אחרין" — זה שכחה. וכולן, כל מתנות העניים, אין בהן טובת הנאה לבעלים, שאין בידי הבעלים לתינת דווקא למי שהם רוצים, אלא כל עני זכאי בהן, ומסבירים: מאי טעמא [מה טעם, מקור] הדבר? שכן לשון "עזיבה" ("תעזוב אותם") **כתיבא בהו** [נאמרה בהן]. ועוד שנינו בכרייתא כי אפילו עני שבישראל אם יש לו שדה או כרם, מוציאין אותו את מתנות העניים מידו, דכתיב [שכן נאמר] **"ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם"** — להזייר אף את העני על התבואה והפירות שלו לתת מהם מתנות עניים. ועוד שנו בכרייתא כי מעשר עני המתחלק בתוך הבית יש בו טובת הנאה לבעלים, שיכול לתת אותו לכל עני שירצה. ומסבירים: מאי טעמא [מה טעם] הדבר? שכן במעשר עני לשון "נתינה" **כתיבא ביה** [כתובה בו] ("כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו". שם כו, יב). ובענין ששינונו כי אפילו עני שבישראל מוציאין אותו את מעשר העני מידו, אמר ר' אילעא, גמר [T1] בגזירה שוה] מן המלים "לגר" "לגר" מהתם [משם, ממצות לקט]. מה להלן [שם]. במצות לקט — מוזדה עני על שלו, לתת מתבואתו ופירותיו לקט, אף כאן במצות מעשר עני — מוזדה עני על שלו. ועוד שנינו בכרייתא כי שאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלהיים והקבה, אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. ומדייקים: דווקא מאלה אין מוציאים, הא [הר"ן] מלוי לכהן — מוציאין, אלמא [מכאן] נסיק כי הלויים איקרו [נקראים] "עס", ולכך נוטלים מהם את המתנות, שכן נאמר במתנת זרוע לחיים וקיבה "זוה יהיה משפט הכהנים מאת העם זוכחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרוע לחיים והקיבה" (שם יח, ג). ושלא כרב שהסתפק אם הלויים נקראים "עס"! ודוחים: אין הכוונה בכרייתא למתנות זרוע לחיים וקיבה ממש אלא בשאר מתנות כהונה כגון (כמו, בדומה) הזרוע לחיים וקיבה, ואולם לא זרוע לחיים וקיבה עצמם. ומאי ניהו [ומה הו]א] — מעשר ראשון. ותוהים: מעשר ראשון של לוי הוא ומדוע מוציאים אותו מידו? ומשיבים: שיטת הברייתא כדעת ר' אלעזר בן עזריה הסבור כי מעשר ראשון ניתן לכהן ולא ללוי. דתניא [שכן שנויה ברייתא] התרומה — ניתנת לכהן, מעשר ראשון — ללוי, אלה דברי ר' עקיבא. ר' אלעזר בן עזריה אומר: מעשר ראשון אף שנאמר בתורה שהוא ניתן ללוי, הריהו ניתן אף לכהן, שכן במקומות רבים נקראים כהנים "לויים". ושואלים: אימר [אמור] **שאמר ר' אלעזר בן עזריה** כי מעשר ראשון ניתן אף לכהן, ואולם שיהא ניתן רק לכהן ולא ללוי מי [האם] אמר, ואיך אם כן מוציאים את המעשר הראשון מידי הלוי לתתו לכהן? ומשיבים: אין [כן]. אכן מעיקר הדין אין מוציאים מן הלוי כדי לתיתו לכהן, ואולם מדובר **לבתר דקנסיניהו**

עני על שלו, לתת מתבואתו ופירותיו לקט, אף כאן במצות מעשר עני — מוזדה עני על שלו. ועוד שנינו בכרייתא כי שאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלהיים והקבה, אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. ומדייקים: דווקא מאלה אין מוציאים, הא [הר"ן] מלוי לכהן — מוציאין, אלמא [מכאן] נסיק כי הלויים איקרו [נקראים] "עס", ולכך נוטלים מהם את המתנות, שכן נאמר במתנת זרוע לחיים וקיבה "זוה יהיה משפט הכהנים מאת העם זוכחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרוע לחיים והקיבה" (שם יח, ג). ושלא כרב שהסתפק אם הלויים נקראים "עס"! ודוחים: אין הכוונה בכרייתא למתנות זרוע לחיים וקיבה ממש אלא בשאר מתנות כהונה כגון (כמו, בדומה) הזרוע לחיים וקיבה, ואולם לא זרוע לחיים וקיבה עצמם. ומאי ניהו [ומה הו]א] — מעשר ראשון. ותוהים: מעשר ראשון של לוי הוא ומדוע מוציאים אותו מידו? ומשיבים: שיטת הברייתא כדעת ר' אלעזר בן עזריה הסבור כי מעשר ראשון ניתן לכהן ולא ללוי. דתניא [שכן שנויה ברייתא] התרומה — ניתנת לכהן, מעשר ראשון — ללוי, אלה דברי ר' עקיבא. ר' אלעזר בן עזריה אומר: מעשר ראשון אף שנאמר בתורה שהוא ניתן ללוי, הריהו ניתן אף לכהן, שכן במקומות רבים נקראים כהנים "לויים". ושואלים: אימר [אמור] **שאמר ר' אלעזר בן עזריה** כי מעשר ראשון ניתן אף לכהן, ואולם שיהא ניתן רק לכהן ולא ללוי מי [האם] אמר, ואיך אם כן מוציאים את המעשר הראשון מידי הלוי לתתו לכהן? ומשיבים: אין [כן]. אכן מעיקר הדין אין מוציאים מן הלוי כדי לתיתו לכהן, ואולם מדובר **לבתר דקנסיניהו** [לאחר שקנסס] **עזרא** את הלויים שלא יתנו להם מעשר ראשון, מפני שלא עלו לארץ ישראל.

מסורת הש"ס

- מדרש תנאים דברים פכ"ד, כ. שם כא.
- שם כ. ילק"ש תורה תרה.
- ירושלמי פאה פ"ה הי"ד.
- גיטין יב,א. ירושלמי שם פ"א הי"ה. ילק"ש תורה שם.
- ביב פא,ב. יבמות פו,א. כתובת כו,א. ילק"ש תורה תרלו. תשנו. תשנה.

גרסות

ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך וגו' כי תקצור יש בכתי"י: ובקצרכם את קציר ארצכם וגו' וכתיב כי תקצור וכן יש בכתי"י: ובקוצרכם את קציר וגו' שכחה דכתיב כי תקצו.

פאת שדך בקצרך יש בכתי"י: פאת שדך לקצור.

קצירך וגו' כי בכתי"י: קצירך לא תלקט וכתיב כי.

שנים שבאילן זה שכחה בכתי"י: שנים כי זו שכחה.

השכחה והפאה דכתיב כי תחבוט זיתך לא תפאר אחרין יש בכתי"י: שכחה ופאה פאה דכתיב כי תחבוט זיתך לא תפאר אחרין אמר ר' לוי זה שכחה.

מוציאין אותו מידו דכתיב יש בכתי"י: מוציאין אותן מידו מ"ט דאמר קרא.

ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם בכתי"י: לא תלקט לעני.

תעזוב אותם להזייר יש בכתי"י: תעזוב אותם ולא כתיב תעזוב אותם לעני ולגר להזייר.

ואפילו עני שבישראל מוציאין אותו מידו דאמר רבי אילעא גמר בכתי"י: ואמר ר' אילעא גמר ויש בכתי"י: ואפילו עני שבישראל מוציאין אותן מידו מ"ט א"ר איליא אתיא.

מוזרה עני על שלו בכתי"י: מוזרה עני.

מוציאין אלמא איקרו עס בכתי"י: מוציאין.

נתינה כתיבא ביה יש בכתי"י: מתנה כתיבא בהו.

אימר דאמר רבי אלעזר בן עזריה אף לכהן בכתי"י חסרות מלים אלה.

ומהדר אימר דקנסניהו כו' משקל נמי מינייהו מי אמר — נמיה. אכמי הדרא אמתפתא לדומיה: הא מלו לכהן — מוילין! אלא הכי תריץ כגון הזרוע — מוילין מלו לכהן ולא זרוע עלמנו. ומאי ניהו "כגון זרוע" — ראשית גזו. דהתם לא כתיב "עס", ואי נמי לא איקרו — שאסור לזרע, כגון תרומה וכיוצא בזה, מוילין מיד לוי לכהן. ושאיין בה משום קדושה כגון הזרוע כו' — שזאיין מזהמות של חולין אין מוילין מיד לוי לכהן. אלמא פשיטא לן דלא איקרו עס ואמאי מספקא ליה לרב. כגון זרוע ולא זרוע — דזרוע מוילין, דאיקרו "עס". והאי דקמתי דאין מוילין — נמעשר ראשון קאמרי, ובמר דקנסניהו עזרא. דאיטורין ליה לאשמעינן, דאף על גב דקנסניהו עזרא דלא למיתי לה, לידהו מיהא לא שקלינן מינייהו. השוחט לכהן — להכי נקט "השוחט לכהן" — דעליה דענה רמיא, דכתיב (דברים יח) "מאת זבחי הזבח". וליתני ללוי ולגוי — אלמא ידענא דכל שכן (בהך). וכפר את מקדש הקדש — נעבודת יום הכפורים. לפני ולפנים — מכפרת עבודה זו על הטומאה שאירעה בפנים. דפר ושעיר של יום הכפורים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו, כדאמרינן בשבועות (ב). מזבח כמשמעו — על מי שעבד טומאה צומצת, נלא חיוב מקדש. כגון נטמא צומצת, דעבד נלא שיהיה — דאין כאן טומאה מקדש, דהיכא דנטמא בעורה קיימא לן בשבועות (טו,א): הלכה למשה מסיני, דלא מחייב עד שיטמא כדי השתחויה. יכפר אלו העזרות — על טומאה שאירעה בעורה. "על הכהנים" — שגגו ונכנסו טמאים לעזרה. וכן לוי ושראליס ועבדים, קראי יומי קדשים. עבדים — כנענים, דאניהו נמי צעי כפרה, דכל מלוט טמאה חייבת בהן — עד חייב בהן, וכל מקום דכתיב עונש — איש ואשה שוין. דמר סבר איקרו עס — והווי ככלל "עס הקהל". הילכך, "וכפר" יתירא — אעבדים אמת. ומר סבר לא איקרו עס — וצעי קרא. הילכתא כרב — ולא שקלינן מינייהו. וכרב חסדא — דאמר: מוזק מתנות כהונה או אולכין — פטור. לכהנת — צמ כהן, אפילו אשת איש. דכיון דקדושה ליה להו, דאין אסורים לזרים — הוי מותרת בהן, ולא דמי לתרומה. ואי משום "ונתן לכהן" (ויקרא כג) — קסברי: אפילו כהנת משמע. מנחת כהנת נאכלת — נאכלת — דכולה כלי, דכתיב (סו ו) "כליל תהיה".

ושואלים: אימר דקנסניהו [אמור שקנסו] עזרא — דלא יחייבין להו [שלא ניתן להם] מעשר ראשון, ואולם משקל מינייהו [לזכות מהם] מעשר ראשון שכבר ניתן להם, ולתיתו לכהנים, מי [האם] גם כן אמר? אלא יש להציע הסבר אחר: אין כוונת דברי הברייתא לזרוע לחיים וקובה ממש, אלא לשאר מתנות כהונה שהן כגון זרוע לחיים וקובה, ולא זרוע לחיים וקובה ממש, ומאי ניהו [ומה היא] — ראשית הגז. שבמצוה זו נאמר "וראשית גז צאנך תתן לו" (שם יח, ד), ולא נאמר בה "מאת העם", לכך אף הלוי חייב בנתינת ראשית הגז לכהן, ומוציאים אותה מתחת ידו. ומציעים עוד בענין זה: תא שמע [בא ושמע] רביה שלא כדברי רב ממה ששינו בברייתא, זה הכלל: כל דבר שהוא בקדושה שאסור באכילה למי שאינם כהנים, כגון תרומה ותרומת מעשר וחלה — מוציאין אותן מידם של לויים לתינתן לכהן. וכל דבר שאינו בקדושה, כגון הזרוע והלחיים והקבה (שהרי הן באות מבהמות של חולין) — אין מוציאין אותן מידם של הלויים לתינתן לכהנים. משום שאין הלויים נקראים "עם", ואינם נכללים איפוא בציווי "מאת העם". ושלא כדברי רב שהסתפק אם הם נקראים "עם"! ודוחים: אין הכוונה לזרוע לחיים וקובה, אלא לשאר מתנות כהונה, שהן כגון זרוע לחיים וקובה, ואולם הן לא ממש זרוע לחיים וקובה, ומאי ניהו [ומה הוא] — מעשר ראשון, ומדובר לבתר דקנסניהו [ולאחר שקנסו] עזרא, שלא יתנו להם עוד את המעשר הראשון אלא לכהנים. ואולם אם כבר ניתן מעשר ראשון ללוי — אין מוציאין מידו, שעל כך לא גזר עזרא. ומציעים עוד בענין זה: תא שמע [בא ושמע] רביה שלא כדברי רב ממה ששינו בברייתא: ישראל השוחט בהמה לכהן וכן אם שוחט לגוי — הריהו פטור מן המתנות, שהן כהן והן גוי פטורים מנתינת מתנות כהונה. ונדייק: הא [הרי] אם שחט ללוי ולישראל — חייב במתנות כהונה, ומוציאים מתחת ידו, והרי שלוי הוא בכלל "עם" שלא כרב שהסתפק בדבר! ודוחים: אין זו קושיה על דברי רב, שכן לא תימא [אל תאמר] בדיוק דברי הברייתא הא [הרי] מכאן שהשוחט ללוי ולישראל חייב, אלא כך אימא [אומר]: הא [הרי] מכאן שהשוחט לישראל — חייב במתנות כהונה. ומקשים על הסבר זה: אבל ללוי מאי [מה] יהא הדין — שהשוחט לו בהמה הריהו פטור ממתנות כהונה, אי הכי, ליתני [אם כן, שינוהו] בברייתא "השוחט ללוי ולגוי פטור מן המתנות", ומכאן נדע שהוא הדין בשוחט לכהן! ועוד: הא תניא [הרי שנינו בברייתא] במפורש שהשוחט לכהן ולגוי — אכן פטור מן המתנות, ואולם השוחט ללוי ולישראל — חייב במתנות כהונה, והרי זו תיובתא [קושיה חמורה] על דברי רב! ומשיבים: אמר [יכול לומר] לך רב כי אמנם דברי ברייתא זו הינם שלא כדבריו, ואולם מחלוקת תנאי [תנאים] היא השאלה אם הלויים נקראים "עם". דתניא [שכן שנויה ברייתא] על הכתוב בסיכום סדר העבודה ביום הכיפורים "וכיפר את מקדש הקודש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר" (ויקרא טז, לג): "וכפר ואת המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר". "אהל מועד" — זה היכל, והוא מקדש הקודש. "עם", ונכללים הם בכתוב "עם הקהל", והכתוב הנוסף "וכפר" בא ללמד על הלויים. ושאליהם: רוב המסתפק אם הלויים נקראים "עם", עתה שראינו כי חלוקים תנאים בשאלה זו, אי סבירא ליה כהאי תנא [אם סבור הוא כתנא זה, אחרת] — לימא [שיאמר] כדעתו של תנא זה! ומסבירים: מספקא ליה אי כהאי תנא [מסופק לו לרב אם ההלכה כתנא זה אם כתנא זה]. ובהכרעת הדין דרש מרימר: הלכתא כוותיה [הלכה כשיטתו] של רב שספק אם הלויים נקראים "עם", ולכן אין מחייבים את הלויים לתת זרוע לחיים וקובה לכהנים. והלכתא כוותיה [והלכה כשיטתו] של רב חסדא שהמוזק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלמן לכהנים.

ועוד בענין מתנות כהונה למי שאינו כהן, נמסר כי עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא [הקשה לו] רבא לעולא על הנהגתו זו ממה ששינו כי שירי מנחת ישראל. ואילו שירי מנחת כהן — אינה נאכלת, שכן נאמר במנחת כהן "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז). ואי אמרת [ואם אתה אומר] שאפשר לתת מתנות כהונה לבת כהן משום שבכל מקום שנאמר בתורה "כהן" הכוונה היא: ואפילו כהנת, והכתיב: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל", ומעתה גם שירי מנחת כהנת לא יאכל! אמר ליה [לו] עולא לרבא בתשובה: רבי,

אמר דקנסניהו עזרא — דלא יחייבין להו משקל מינייהו מי אמר בכתיב: דלא מיתבינהו משקל נמי מינייהו. דבר שהוא בקדושה בכתיב: דבר שהוא משום קדושה. וחלה מוציאין אותן מידם בכתיב: וחלה מוציאין אותן מידו.

הקבה אין מוציאין אותן בכתיב: והקבה אין מוציאין אותן. אי הכי ליתני השוחט ללוי בכתיב: ליתני השוחט לכהן ללוי.

ועוד הא תניא השוחט בכתיב: ועוד תנן השוחט. היא דתניא וכפר בכתיב: היא דאיכא למי"ד איקרו עס ואיכא למי"ד לא איקרו עס דתניא וכפר.

מזבח כמשמעו יכפר אלו עזרות כהנים כמשמעו בכתיב: המזבח כמשמעו יכפר אלו העזרות על הכהנים כמשמעו.

ותניא אידך יכפר בכתיב: ותניא יכפר. ורב אי סבירא ליה בכתיב: אי ס"ל.

והלכתא כוותיה דרב חסדא בכתיב: חסרות מלים אלה. עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא איתביה רבא בכתיב: כי אתא עולא יהיב מתנתא לכהנתא אלמא קסברי עולא כהן ואפי' כהנת איתביה רבא.

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

החיים עזרות

תוספות

תא שמע כל דבר שבקדושה כו' — תימה: מאי פריך ליה לרב מהכא? דילמא משום הכי אין מוציאין — משום דמספקא ליה לתנא אי איקרו "עם" או לא? ויש לומר: דלא משמע ליה שיהיה ספק לתנא. ובפירוש רבינו חננאל גרס "לימא מסייע ליה כל דבר שבקדושה" כו'.

את מקדש הקדש" — זה לפני ולפנים, שקרבנות הפר והשעיר של יום הכפורים מכפרים על טומאה שאירעה בו. "מזבח" — כמשמעו, אם שגגו ונכנסו טמאים לעזרה. "ועל כל עם הקהל" — אלו עבדים כנענים שבידי ישראל, שאינם נכללים במצות מצוות, ונדרשת גם עליהם כפרה. וטעם הדבר שבברייתא זו לא נדרש הכתוב ללויים כבברייתא הקודמת, אלא לעבדים כנענים, מאי לאו [האם לא] משום שבהא קמילגוי [בזוה הן הברייתות הללו, חלוקות]. דמר סבר [שחכם זה, בברייתא השניה, סבור] כי הלויים איקרו [נקראים] "עם", ונכללים הם בכתוב "עם הקהל", והכתוב הנוסף "וכפר" בא ללמד על הלויים. ושאליהם: רוב המסתפק אם הלויים נקראים "עם", עתה שראינו כי חלוקים תנאים בשאלה זו, אי סבירא ליה כהאי תנא [אם סבור הוא כתנא זה, אחרת] — לימא [שיאמר] כדעתו של תנא זה! ומסבירים: מספקא ליה אי כהאי תנא [מסופק לו לרב אם ההלכה כתנא זה אם כתנא זה]. ובהכרעת הדין דרש מרימר: הלכתא כוותיה [הלכה כשיטתו] של רב שספק אם הלויים נקראים "עם", ולכן אין מחייבים את הלויים לתת זרוע לחיים וקובה לכהנים. והלכתא כוותיה [והלכה כשיטתו] של רב חסדא שהמוזק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלמן לכהנים.

ועוד בענין מתנות כהונה למי שאינו כהן, נמסר כי עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא [היה נוהג לתת מתנות כהונה לכהנת, בת כהן]. אף שהיא נשואה לישראל, מפני שאין בהן קדושה. כפי שנהג עולא, וכשיטת ר' אליעזר בן יעקב להלן עמוד ב. (רמב"ם שם הלכות ביכורים פ"ט ה"ב. שו"ע יו"ד ס"א, ח). מנחת כהנת נאכלת [הכהנת (=בת כהן שהיא פנויה. כ"מ. וראה הגהת הראב"ד ולח"מ). מנחתה נקמצת כמנחת ישראל ושיריה נאכלין. בברייתא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"ב ה"י).

עיונים

מספקא ליה אי כהאי תנא אי כהאי תנא כתבו אחרונים כי מחמת ספק זה הלוי פטור מנתינת מתנות כהונה. וכיוצא בדבר הוא בשאר ספיקות, כאשר הספק הוא שמה אין כאן מצוה כלל (כגון לענין בכור שהתערב במאה בהמות). ואולם כאשר האדם ודאי חייב במצוה, והספק הוא האם מתקיימת המצוה — הריהו חייב בקיומה, ובכגון זה שאמרנו להלן (ק"ד, א) "ספק לקט — לקט" (תו"א).

ולעניינו נחלקו ראשונים אם הכהן תפס מידי הלוי את מתנותיו, אם מוציאין אותן מידו (רמב"ם, ר"ן, יו"ד ס"י, ס"א, ס"ב, ב).